RADU STANCA

„Versuri"

Un volum de *Versuri* din Radu Stanca este (chiar postum) o veritabilă surpriză, pentru că scoate din legendă un poet aproape necunoscut, dacă exceptăm un cerc de prieteni, despre care însă s-a vorbit mereu. Numele lui a fost mai ales legat de frumoasele balade publicate în 1945 în *Revista Cercului literar* de la Sibiu, întrebarea este acum tocmai dacă baladele constituie partea cea mai rezistentă a creaţiei lui, ca în cazul lui Şt. Aug. Doinaş, cu care, de altfel, Radu Stanca este foarte înrudit. Poetul nu e totuşi remarcabil cu adevărat în baladele propriu-zise (numeroase), după cum nu e în lirica directă: mai degrabă eJ are înclinaţia de a reprezenta lirismul, baladele lui cele mai bune fiind nişte false balade, de fapt o formă de „lirică mascată" Sensul lor nu e în ele însele (în limbă, în construcţie, în regui spectacolului) ca la Şt. Aug. Doinaş, dar în prezenţa ce Iu j care ÎL-însufleţeşte. Poetul pune în scenă sentimente şi idei inventînd decorul, el este autor şi personaj, Radu Stanca, dar şi Regele visător, Ioana d'Arc lamentîndu-se pe rug, studentul alchimist, Buffalo Bill, domnul îndoliat din castelul în ruine, Arhimede simţindu-se apărat de cercurile lui în faţa soldatului. Baladele pure în care personajele îşi joacă propriul rol nu au nimic excepţional. E nevoie ca eroii să joace rolul poetului, să fie măştile lui, ca să simţim cum poezia se umple de farmec şi de mister. Poetul este uimitor cînd face el însuşi totul: scenariul, regia, decorurile, costumele, intrînd pînă la urmă pe scenă sub un chip de împrumut.

E posibil ca orice poet epic să pună ceva din sine în fabulele şi în eroii lui; astfel cum am mai vorbi de poezie? Dar la Radu Stanca eroii nu există: ei nu sînt decît măşti, autorul însuşi travestindu-se în ei, pentru a se ascunde sau pentru a se dezvălui mai bine, uneori numai pentru a se amuza: *„ Tot ce mica-mi inimă pofteşte /Mi-e prilej de-orgii şi de festine"*. Cum liricul poartă totdeauna o mască, în înţelesul că simpla autenticitate nu realizează arta, poezia reprezentabilă a lui Radu Stanca e esenţial lirică. Numai că poetul rămîne neconvingător în confesie: îndată ce se pune în scenă însă devine memorabil. El trebuie să ia chipul Ioanei d'Arc spre a-şi plînge viaţa netrăită: *„ Mă strînge-n braţe zvelt, ca pe-o nuia, l Floare de foc mă face şi mă-nclină, / Sfielnicele buze mi le bea, / Iar timpul mi-l dă jos de pe tulpină. // Zvîrlindu-şi faţa-n sus, mă frînge-n dinţi, / Pe pulpe-mi cade frînt, pe şold îmi urcă, / Prin părul despletit de şerpi fierbinţi / Sute de limbi*

deodată îmi încurcă, / Şi-acoperindu-mi pleoapele cu scrum / Sub stranie înfăţişare împlinită, / Ca-ntr-o înaltă amforă de fum, / Scăldîndu-mă, mă duce la ispită. || Eu îmi desfac sandalele si ioc l Pe rugul plin de braţele nebune, / Păgînul joc al dragostei, în Ioc / Să-nalţ întunecata rugăciune. || Şi-abia acuma văd, privind în jos l Spre limbile ce-aleargă şi mă-mbie /Că- păcătoasa! - am un trup frumos l Şi-un mijloc zvelt şi pur, ca o făclie, II Că degetele mele sînt subţiri l Şi sinii mei rotunzi sînt albi ca mieii l Pe care i-am păzit visînd oştiri l Şi-ntîrzimd în sipet focul cheii".

Falsele balade compun o lume ciudată, de gravură veche cu burguri medievale şi castele, cu ziduri de cetate şi turnuri din care se risipesc bătăile ceasurilor, cu străzi înguste pe care se văd cavaleri, trubaduri, neguţători şi baroni, ori alunecă negre şi tăcute landouri. Dar probabil tabloul e o halucinaţie a poetului care-şi regăseşte sufletul rătăcitor în aceste fantome. Tristeţile poetului, care e, în fond, un elegiac minor, se obiectivează, astfel, în umbrele unui teatru chinezesc. Pentru el, evul mediu e, de fapt, lumea familiară a copilăriei, către care se întoarce mereu cu nostalgie sau cu suferinţă. Din sufletul lui ies la lumina zilei tot felul de arătări şi el n-are puterea sau poate nu vrea să le alunge: acestea se înstăpînesc asupra lui, trăiesc în locul lui, iubesc în locul lui, calcă nescrise pacte cu diavolul. Un „trubadur mincinos" îşi cheamă iubita în castelul din Spania. Buffallo Bill îşi adună tovarăşii spre a ţine calea timpului: „ *Diseară poştalionul va trece prin strîmtoare l Iar noi U vom surprinde la locul cunoscut, / întocmai ca pe vremea cind mînuiam topoare / şi flinte ghintuite, întocmai ca-n trecut".* Un domn în doliu şi cu faţa ca luminarea merge în turnul unui castel spre a-şi întîlni iubita moartă: „ *Din cînd în cind din sufletul meu seara / Ca dintr-un vechi landou întunecos, / Un domn înalt, în doliu, alb ca ceara, / Lungu-n grilaj de poartă se dă jos* ". în sfîrşit, un student cu aer hoffmannian îşi distilează prin zeci de eprubete o iubită amăgitoare ca un fum (poezia este extraordinară): *„Şi iată că-ntr-o noapte izbutii! / Căci distilat prin zeci de eprubete | Lichidul cu reflexe albăstrii l Iscă un fum cu forma unei fete, || O fată cu păr lung de abur pur, | Cu sînii goi, săltînd ca nişte valuri, / O negură dansînd jur împrejur l într-o profuzie stranie de voaluri. || De-atunci apoi, din ce în ce mai dens, | Din ce în ce mai mult, la ora şapte, / Această experienţă fără sens, / El o făcu în fiecare noapte. || în fiecare noapte aşadar / Din serul nou creştea încet în aer / Un trup înalt, albastru, sublunar, / Un sul de-argint, subţire ca un vaer".*

(Contemporanul, nr. 51, 1966)